

După arestarea lui Brâncoveanu, tronul Țării Românești a fost ocupat de Ștefan Cantacuzino care, din nefericire, nu s-a bucurat de o domnie lungă; după numai trei ani de guvernare și acesta a fost mazilit și ucis de turci. Odată cu intrarea în București a lui Nicolae Mavrocordat (1715-1716, 1719-1730) a debutat așa-numita Epocă Fanariotă. Pentru un secol, respectiv până la revoluția din 1821 a lui Tudor Vladimirescu, domnitorii Valahiei (dar și cei ai Moldovei) au fost greci din cartierul Fanar (felinar) al Istanbulului, fostul Constantinopol. Aceștia cumpărau sau mai bine zis închiriau tronul Țării Românești scos la licitație de Sultan și apropiații săi, folosindu-se de relații, uneltiri și viclesuguri. În epoca aceea, Fanarul era supranumit „cartierul vicleniei”. Grecii care câștigau la „loteria” tronului, soseau în Valahia întotdeauna însoțiți de oamenii lor, care nu erau deloc puțini.

Mulți dintre ei căpătau ranguri boierești și apoi, prin alianțele ulterioare cu familiile boierești pământene, își asigurau pe viitor accesul în lumea elitistă a aristocrației române. Alții câștigau adevărate averi cu negoțul, iar cei din urmă se îndeletniceau la „adăpostul” hainei monahale cu „administrarea” uriașelor moșii mănăstirești închinată muntelui „Athos”. Averile personale ale domnitorilor fanarioți, pe care reușeau să le strângă într-un timp extrem de scurt, erau atât de mari, încât le permiteau acestora și familiilor lor să trăiască în vestul Europei în lux și huzur ani și ani în șir.

Nu de puține ori, fanarioții schimbau tronul Țării Românești cu cel al Moldovei și invers. Timp de un veac s-au abătut, în primul rând asupra țăranilor care erau considerați talpa țării și apoi asupra umililor târgoveți, vremuri atât de grele, încât erau obligați să muncească până la istovire și în plus să suporte jugul impozitelor și taxelor extrem de multe și mari. Și astăzi, după atâta vreme, ne mirăm de inventivitatea sadică a stăpânirii care a introdus „fumăritul”, adică taxa pe coșurile de fum

ale caselor.

Dar și micii negustori erau apăsați de aceleași biruri. În schimb, negustorimea bogată începea să pună bazele viitoarei înalte burghezii. Unii dintre negustorii bogați care au început să crediteze chiar statul cu mari sume de bani, s-au transformat în cămătari și ceva mai târziu în bancheri. Peste veacuri s-a perpetuat numele a doi bancheri ce aveau chiar și titluri nobiliare: baronul Sachelarie, creditor al statului pe vremea lui Ion Vodă Caragea (1812-1818) și baronul Meitani, ce-și desfășura activitatea în aceeași epocă. În secolul al XVIII-lea, întreaga viață socială (obiceiuri, limbă, vestimentație), cât și arhitectura orașului București (dar și a întregii țări) au cunoscut o orientalizare fără precedent.

Acesta a fost ultimul și cel mai puternic asalt al Orientului asupra Valahiei, înaintea pierderii definitive a bătăliei față de Occidentul european, care a avut loc în secolul următor. Cu toate că domnia fanarioților a fost pentru istoria țării noastre una din perioadele cele mai triste, când pretențiile financiare și economice ale Imperiului Otoman au îngenuncheat realmente Principatele Române, clasele dominante din Valahia nu au renunțat la luxul și fastul cu care au fost obișnuite de atâtea veacuri. Ba chiar am putea spune că luxul a fost ideea fixă a secolului al XVIII-lea.

Târgoveții bogați doreau să-i imite pe micii boieri, mica boierime nu avea ochi decât pentru marii boieri, marea boierime copia fastul princiar de la curtea domnească, iar familiile voievozilor visau la fastul imperial al vechiului Bizanț sau la cel al sultanilor de la Istanbul. Pe Ștefan Cantacuzino, utimul domnitor pământean, și pe domna sa Păuna (din pictura votivă a bisericii Sf. Apostoli), cât și pe succesorul său Nicolae Mavrocordat (pictura murală a paraclisului Patriarhiei) îi vedem purtând aceleași straie princiare cu care ne-am obișnuit până acum, muiate de sus (de la coroane) și până jos în aur, perle și nestemate. De departe, cea mai ciudată și mai controversată figură a veacului fanariot a fost, fără îndoială, Nicolae Mavrogheni, supranumit „poznă a firii”. Personaj dubios, provenit din mediul marinăresc al insulelor Mării Egee (cu toate că părinții săi au trăit cu certitudinea unei presupuse ascendențe nobiliare venețiene), a fost sprijinit de Capudan Hasan Pașa, amiralul flotei otomane, cu ajutorul căruia a ajuns la rangul de dragoman (tălmaci, interpret n.a.).

Pe vremea aceea, soția lui Mavrogheni, Maria ScanaviMavrogheni, era una dintre cele mai frumoase și mai elegante femei din Istanbul. Englezul Thomas Hope o cunoscuse și remarcase luxul straielor cu care se plimba, însoțită de șase slugi care îi făceau vânt cu evantai de pene de păun. Blana de hermină albă i se târa prin praful ulițelor și toată capitala imperiului comenta, nu fără ironie, permanentul conflict cu autoritățile din cauza excentricității toaletelor sale și a veșmintelor prea lungi. Prin sforări și uneltiri, folosindu-se de toate mijloacele care-i stăteau la dispoziție, Mavrogheni a căpătat în cele din urmă tronul Țării Românești (1786-1790).

Ca hospodar (domnitor) al Valahiei a fost dur cu boierii și a adoptat o falsă milă față de popor. Violent, vulgar, înfometat de glorie și bogății materiale, incult, nebun, crud, ironic, arogant, aventurier și intrigant, Nicolae Mavrogheni a fost totuși credincios Imperiului Otoman, care, în final, s-a descotorosit de el. Cu toate acestea a fost un bun organizator, restabilind ordinea și disciplina în București și în țară, pedepsindu-i aspru pe hoți și pe negustorii necinstiți.

În schimb, îi escroca de bani pe boieri și pe negustorii bogați, amenințându-i cu moartea, ba chiar îi și jefuia în întregime de averi, lăsându-i săraci lipiți și surghiunindu-i. Pe alții îi ridica la ranguri boierești, mergând până acolo cu batjocura, încât și-a căftănit (înnobilat) calul de paradă acordându-i rangul de clucer, așa precum Caligula și-a făcut calul senator. Extravagant peste măsură, Vodă Mavrogheni se plimba adeseori într-o luxoasă caleașcă trasă de cerbi cu coarnele aurite, înconjurat de un alai preștit format din soldați din garda personală și slujitori de curte.

Și lui, ca și altor greci cu fumuri voievodale, îi plăcea să strălucească în ambianța unei curți domnești unde fastul cu pretenții imperiale avea aceleași atribute definitorii: veșminte somptuoase din materiale scumpe, mult aur și galaxii întregi de nestemate. În acele timpuri existau trei clase boierești distincte și anume: marii boieri sau divaniți, pentru că din ei era alcătuit divanul țării

(precursorul parlamentului de mai târziu), boierii de rangul II și cei de rangul III. Deosebirea dintre rangurile boierești se făcea prin bogăția veșmintelor și podoabelor, prin forma și dimensiunile acoperămintelor pentru cap (ișlice), prin culorile și calitatea stofelor folosite și prin scumpetea sau ieftinătatea blănurilor.

Și nu în ultimul rând, numai domnitorii și marii boieri aveau dreptul să poarte bărbi, restul fiindu-le permis să poarte doar mustăți. Boierii cei mari și familiile lor căutau să copieze fastul de la curtea domnească. Și pentru că îmbrăcămintea lor, cu parfum oriental și atât de exotic-luxoasă încât părea că vine direct din basmele celor „O mie și una de nopți”, stârnea admirația străinilor din vestul Europei, vom întări afirmația noastră cu un exemplu notoriu. În anul 1781, în urma unor discuții de familie mai aprinse iscate pe marginea problemelor matrimoniale, beizadelele Constantin (19 ani) și Dimitrie (17 ani) Ipsilanti, fiii domnitorului fanariot Alexandru Ipsilanti (1774-1782, 1796-1797) au luat drumul Europei, cu intenția de a se pune în slujba împăratului Austriei. După mai multe încercări nereușite de a-i convinge să renunțe la ideile lor, Ipsilanti a alcătuit o delegație, din care

INDEPENDENȚA
ROMÂNIA
*Independența
pătrunde în cultură*

făcea parte și Ianache (Ienăchiță) Văcărescu (1740-1797).

Om de aleasă cultură, unul dintre primii scriitori ai României, făcea parte din marea boierime pământeană ca vlăstar al uneia dintre cele mai vechi, ilustre și nobile familii. Ajuns în strălucitoarele saloane ale palatelor aristocrației vieneze, straiile sale orientale au stârnit curiozitatea curtenilor, dar și admirația și invidia doamnelor. Atât femeile, cât și bărbații s-au îngrămădit în jurul său, pipăindu-i fără nicio rețineră îmbrăcămintea și descosându-l cu tot felul de întrebări, după cum singur mărturisește în amintirile sale: „pe mine, la această assamblée, mă descinseseră damele și de brâu, pentru ca să-mi vadă șalul”.

Iar blana sa de samur a fost mult lăudată de întreaga asistență și mai cu seamă de prințul Kaunitz: „Găsi pricină cu a-mi lăuda blănurile de samur cu care eram eu îmbrăcat, căci obicinuiesc Evropeii să arate la această o simplitate și la oamenii acei ce-i văd întâiu...”. Câteodată, boierii cei mari ai Valahiei își puneau la dispoziția intereselor statului enormele lor averi. Potrivit celor afirmate ceva mai târziu de scriitorul prinț Ion Ghica (1816-1897), dar și de unii istorici, excentricul Nicolae Dudescu, fiul marelui ban Constantin Dudescu (?-1766), fiind însărcinat cu o misiune de mare importanță politică pentru țară, a cheltuit o bună parte din averea sa pentru acest scop. Conform unui raport din anul 1822 al consulului Prusiei la Iași, la o singură călătorie la Paris, Nicolae Dudescu a cheltuit 75.000 de ducăți. Prin anul 1800, marii dregători ai Valahiei, la care s-au adăugat și cei ai Moldovei, au hotărât de comun acord să trimită o solie în Franța, la Napoleon Bonaparte, cu o misiune diplomatică de mare importanță pentru Principate. La întâlnirea de taină care a avut loc

Într-unul din palatele familiei Ghica la București, dregătorii l-au ales pe foarte bogatul boier Nicolae Dudescu să ducă la bun sfârșit această sarcină.

După multe luni de zile, timp în care ambasadorul valah nu dăduse niciun semn de viață, la București s-a decis o nouă solie și anume aceea a boierului cărturar iluminist Constantin (Dinicu) Golescu (1777-1830) pentru a da de urma lui Nicolae Dudescu și pentru a afla intențiile guvernului francez cu privire la soarta Principatelor Române. Ajuns la Paris, Dinicu Golescu i-a informat pe cei din țară că Dudescu își făcuse datoria cu prisosință, folosindu-se de „metode” neconvenționale, dar întotdeauna extrem de eficiente. Invitate la selectele sale festinuri, femeile influente și celebre ale epocii, cum ar fi Madame de Staël și Madame Recamier, au avut permanent plăcuta surpriză să găsească învelite în șervete bijuterii de mare preț. Și boierii de starea a II-a sau chiar a III-a trăiau într-un lux nemăsurat, care era de multe ori în contradicție vizibilă cu mărimea pungilor cu bani de care dispuneau.

Tot scotocind prin de mult uitatele arhive, Alexandru Alexianu a găsit informații interesante despre garderoba Cârștinei, fata vel-clucerului Vlad, boier de starea a II-a. Fără doar și poate, un astfel de boier cheltuia o adevărată avere pentru gusturile odraslei: îmbrăcăminte din materiale relativ scumpe, potrivite rangului lor, cu împletituri de fir, blănuri, podoabe de aur: cununi, ghiordane, brățări și paftale cu perle și pietre scumpe. La măritiș, fata mai primea drept zestre și o butcă (calească) cu șase cai.

Autorul

cărții „Mode și veșminte din trecut” a deschis imaginar sipelele jupâneselor din prima jumătate a veacului fanariot și a găsit brățări de aur cu câte 20 de diamante mari și cu câte 60 de diamante mici ce prețuiau 500 de taleri bucata, câte 12 șiruri de perle mari, care costau pe puțin 800 de taleri, salbe și lefturi (medalioane n.a.) de câte 400 de galbeni, „ghiordane de aur stropite cu mărgăritare sau cu diamante și cu 14 picioare de smaragd fiecare valorând câte 600 de taleri bucate” și câte și mai câte... Un călător străin, medicul Andreas Wolf, prin anii 1790-1797 era uimit de rochiile și podoabele pe care le purta o boieroaică și care ajungeau la câte 20.000- 30.000 de lei, nemaipunând la socoteală și cele 10-20 de inele cu briliante. Acele tichii sau scufii elegante numite ceapse, care se purtau pe sub căciulițele (ișlicele) de samur, puteau costa 24.000 de piaștri bucata numai pentru

uluitoarea finețe și migală a broderiei, fără a mai lua în considerare perlele și pietrele prețioase cu care erau împodobite, așa după cum ne lămurește peregrinul Bartholdy, citat de Alexandru Alexianu.

Istoricul George Potra, în cartea sa „Din Bucureștii de ieri”, ne relatează că bunicul Zincăi Bălcescu, mama celebrului revoluționar pașoptist Nicolae Bălcescu, a cumpărat o moșie cu 880 de taleri în anul 1760, adică tot cam atât cât costau cele 12 șiruri de perle mari (800 de taleri). De aici, lesne ne putem da seama ce averi colosale se cheltuiau cu asemenea giuvaerice. Dar nu numai boierii trăiau în lux, ci și alte categorii sociale, cum ar fi preoții sau negustorii și meseriașii cu dare de mână. Tot George Potra ne povestește despre preotul Herea din București, care, în anul 1711, oferea fiicei sale ca zestre, printre altele: „șase șiruri de mărgăritare, inele și cercei de aur împodobiți cu mărgăritare și rubinuri, bani de cap preț de 10 taleri, o cunună de arginte, o mintie (vestă n.a.) de canavăț (țesătură de mătase pentru rochii n.a.) turungiu (portocalie n.a.), cu limii de jder cu zagara (blană provenită din orașul Zagara, Macedonia n.a.) de samur, patru rochii de dimie, 10 ii cusute cu mătăsuri și încă o mantie roșie de canavăț, cu nasturii de sârmă și o haină de sandrac cu nasturii împodobiți cu 12 mărgăritare”.

Mulți dintre străinii care au vizitat Bucureștii epocii fanariote au remarcat luxul și fastul claselor avute din Țara Românească, mai cu seamă a grecilor intrați cu anasâna în aristocrația pământeană. Muradja D’Ohsson, un istoric al Imperiului Otoman, a constatat că luxul grecilor boieriți din Țara Românească îl întrecea pe acela al înalților demnitari turci. Paul Morand, în perioada interbelică, rămânea uimit de risipa ce o făceau boierii din acele vremuri: „Anumiți boieri aveau veșminte care costau o sută cincispece de mii de franci aur, iar garderoba lor valora peste un milion de franci”. Abatele Domenico Sestini, secretar particular al lui Alexandru Ipsilanti (1774-1782, 1796-1791) și educator al fiilor acestuia, a remarcat și el luxul orbitor al curtenilor și mai ales al boieroaicelor.

Lady Elisabeth Craven, englezoaica ce a fost primită de Nicolae Mavrogheni, a rămas impresionată de frumusețea și eleganța principesei Maria Mavrogheni, dar și a uneia dintre doamnele sale de onoare, fiica banului Nicolae Dudesco. Și călătorul englez Sir John Petty, vizitând Bucureștii anului 1784, a participat la un bal organizat în casa unui boier, unde a fost surprins nu numai de vestimentația boieroaicelor: „găteala lor era foarte bogată și bine împodobită cu diamante și alte pietre prețioase”, ci și de atmosfera care domnea acolo, pentru că totul i s-a părut „o magie” și „o altă lume”. În anul 1793, ambasadorul Angliei la Constantinopol, sir Robert Ainslie, acompaniat de o suită de diplomați cu peruci pudrate, „just-au-corps”-uri și cravate de dantelă, au vizitat curtea domnească a lui Alexandru Moruzi de la Mihai Vodă. Italianul Luigi Mayer a immortalizat în două gravuri celebre acest eveniment diplomatic. În același an a avut loc și nunta plină de fast a surorii domnitorului Alexandru Moruzi la reședința de vară de la Cotroceni, eveniment immortalizat de istoricul V. A. Urechia în scrierile sale.

La începutul veacului al XVIII-lea, au început să pătrundă și mai puternic, nu numai în București, dar și în celelalte orașe ale Țării Românești, numeroase elemente ale arhitecturii orientale. Lumea pestriță de pe ulițe accentua trăsăturile orientale ale capitalei Valahiei. Cu toate acestea, Bucureștii deveniseră un oraș cosmopolit ca urmare a așezării sale într-un nod important al drumurilor comerciale ce uneau Europa occidentală cu Orientul, dar și sudul european cu nordul îndepărtat, incluzând, bineînțeles, și Rusia. În veacul al XVIII-lea s-au construit foarte multe hanuri care, așa după cum spunea Anton Maria Del Chiaro, aveau un aspect italianesc.

Acestea erau adevărate cetăți, cu ziduri puternice și groase de peste un metru, de forma unor patrulete ce închideau curți interioare vaste, împodobite, de regulă, cu biserici, avându-se în vedere faptul că unele erau foste mănăstiri. Pivnițele imense adăposteau mărfurile care se vindeau în prăvăliile boltite de deasupra. La etaj se înșirau camerele pentru drumeți și negustorii străini. Aici se concentra cea mai mare parte din viața economică a capitalei. Amestecul de limbi, obiceiuri și costume, dezordinea specific orientală, dar și multitudinea de mărfuri, de la cele mai scumpe și

luxoase până la cele mai ieftine și umile, se reflectau într-o viață comercială trepidantă, intensă și haotică și tocmai de aceea plină de un colorit viu, cu totul special, în care Orientul conviețuia pitoresc și fermecător cu Occidentul. Curtea domnească din București va cădea într-o lungă perioadă de amurg ce va culmina la începutul secolului al XIX-lea cu distrugerea sa aproape în totalitate. Ultimul domnitor pământean al veacului al XVIII-lea, Ștefan Cantacuzino, a mai avut răgazul să zidească Palatul Doamnei, care, așa după cum spunea Del Chiaro, era „un frumos și mic palat, cu opt odăi, ocupând pentru acest edificiu și un colț de grădină”.

Acesta s-a păstrat în parte pe strada Soarelui și după ce a fost restaurat în deceniul opt al secolului al XX-lea, a intrat în componența Curții Sticlarilor. Același domnitor a încadrat intrarea bisericii Curtea Veche cu un frumos portal din piatră cioplită, care poate fi admirat și astăzi. Acestea au fost printre ultimele înfrumusețări și adăugiri arhitecturale ale curții domnești a lui Constantin Brâncoveanu. Pe la mijlocul veacului, în timpul domniei lui Constantin Mavrocordat, s-a mai construit o clădire ce a adăpostit Tribunalul criminalicesc al Țării Românești și care, ulterior, a fost înglobată în ansamblul Hanului lui Manuc. Așa cum am precizat, vechea curte princiară intra într-o lungă epocă de decădere, în care fastul voievodal dispărea încet, dar irevocabil, odată cu incendiile, cutremurele și războaiele ce s-au abătut peste București. Spre sfârșitul secolului, reședința domnească va fi părăsită definitiv, iar locul vândut la mezat pe parcele. (va urma)

Petru Vintilă Jr.

INDEPENDENȚA
ROMÂNĂ

*Independența
prin Cultură*